

Sygn. akt II CSK 169/07

POSTANOWIENIE

Dnia 10 sierpnia 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Tadeusz Żyznowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Maria Grzelka

SSN Iwona Koper

w sprawie z powództwa A. G.

przeciwko Skarbowi Państwa - Wojewodzie Z.

o ustalenie,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 10 sierpnia 2007 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]

z dnia 19 października 2006 r.,

uchyla zaskarżony wyrok oraz wyrok Sądu Okręgowego z dnia 27 marca 2006 r., i odrzuca pozew, nie obciążając powoda kosztami postępowania w sprawie.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy oddalił powództwo A. G. o ustalenie, że był on właścicielem majątku ziemskiego w P., pow. B., włączonego w wyniku II Wojny Światowej – do Ukrainy. W uzasadnieniu tego orzeczenia wskazał, że powód A. G., urodził się w 1922 r. Jego dziadkowie od 1887 r. byli właścicielami dóbr położonych w P. pow. B. W spisie ziemian Rzeczypospolitej Polskiej opracowanym w 1930 r. przez Tadeusza Epszteina i Stanisława Górczyńskiego, ojciec powoda A. G. posiadał w P. majątek ziemski o powierzchni 912 ha, w skład którego wchodziły grunty orne i lasy oraz dom i budynki gospodarskie. Majątek ten w całości odziedziczył powód a dla jego brata A. G. przeznaczony został majątek N. k/S. A. G. zmarł bezpotomnie 28 października 2003 r. w Brazylii jako kawaler, nie pozostawił testamentu. Z powołaniem się na art. 189 k.p.c. Sąd Okręgowy stwierdził brak interesu prawnego powoda bowiem zamieszczony cel może osiągnąć we właściwym postępowaniu administracyjnym przewidzianym w ustawie z dnia 8 lipca 2005 r. o realizacji prawa do rekompensaty z tytułu pozostawienia nieruchomości poza obecnymi granicami Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 169, poz. 1418 ze zm.).

W uwzględnieniu apelacji powoda A. G. Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok i ustalił, że powód w związku z wojną rozpoczętą w 1939 r. pozostawił poza obecnymi granicami Rzeczypospolitej Polskiej nieruchomość w postaci majątku ziemskiego w P., powiat B. Z powołaniem się na uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 5 sierpnia 2004 r., III CZP 39/04 (OSNC 2005, nr 7 – 8, poz. 127) i wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 23 września 1994 r., III SA 1655/93 (Rej. 1999, nr 11, s. 146) Sąd Apelacyjny wskazał, że powód A. G. bezskutecznie czynił starania o uzyskanie dokumentu potwierdzającego, że jest on jedynym spadkobiercą uprawnionym do pozostałego w P. majątku jak i dokumentu własności tego majątku. Podstawową zaś przesłanką dla dochodzenia roszczeń na podstawie powołanej ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. jest wykazanie prawa własności do pozostawionych nieruchomości, co w istocie wiąże się z przedłożeniem orzeczenia stwierdzającego prawa do spadku bądź ustalającego, że domagający się rekompensaty był właścicielem pozostawionej nieruchomości. Prawa własności A. G. do przedmiotowej nieruchomości organ administracyjny nie kwestionował, zaś poddawał w wątpliwość, czy prawo to uzyskał powód.

Skargę kasacyjną wniósł pozwany Skarb Państwa, w której zarzucił, że zaskarżony wyrok wydany został z naruszeniem następujących przepisów postępowania mających wpływ na wynik sprawy:

- 1) art. 386 § 2 i 3 k.p.c. w zw. z art. 378 § 1 w zw. z art. 1 i 2 k.p.c. oraz art. 1 ust. 1, art. 5, art. 7, art. 9, art. 20 i art. 27 ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o realizacji prawa do rekompensaty z tytułu pozostawienia poza obecnymi granicami Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 169, poz. 1418 ze zm.) a także przepisu art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 1 i 2 k.p.c. oraz art. 5 i 6 powołanej ustawy z dnia 8 lipca 2005 r.
- 2) przepisu art. 189 k.p.c. poprzez uznanie, że powód posiada interes prawny w żądaniu ustalenia, że „pozostawił na terenach włączonych w wyniku II wojny światowej w obszar Ukrainy Zachodniej majątek ziemski w P., powiat B. (Ukraina Zachodnia).”
- 3) naruszenie przepisów art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie rażąco wadliwej oceny zgromadzonych w sprawie dowodów prowadzącej do ustalenia, że A. G. w związku z wojną rozpoczętą w 1939 r. pozostawił poza obecnymi granicami Rzeczypospolitej Polskiej nieruchomość w postaci majątku ziemskiego w P., powiat B.

Wskazując na powyższe strona pozwana wносиła o uchylenie w całości wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 19 października 2005 r. oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego i umorzenie postępowania; ewentualnie o uchylenie wyroku Sądu II instancji i jego zmianę poprzez oddalenie strony powodowej w całości wraz z zasądzeniem kosztów postępowania według norm przepisanych.

Powód A. G. wnosił o oddalenie skargi kasacyjnej z zasądzeniem kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W przedmiotowej sprawie żądanie pozwu, częściowo uwzględnione przez Sąd Apelacyjny, zmierzało nie tylko do ustalenia faktu pozostawienia mienia na terenach obecnie należących do Ukrainy, lecz o ustalenie istnienia stosunku własności nieruchomości, istniejącego w przeszłości (wyrok SN z dnia 16 lutego 1977 r., III CRN 3/77 – OSNCP 1977, nr 11, poz. 220 i uchwała SN z dnia 17 grudnia 1987 r., III CZP 68/87 – OSNCP 1988, nr 6, poz. 74).

W stosunkach między Polską a Ukrainą obowiązuje umowa z dnia 24 maja 1993 r. o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych (Dz.U. z 1994 r., Nr 96, poz. 465). Zgodnie z art. 32 tej umowy do stosunków prawnych dotyczących nieruchomości właściwe są prawo i organy tej umawiającej się strony, na której terytorium nieruchomość jest położona. Przytoczony przepis rozstrzyga więc, że w sprawie o ustalenie istnienia (także w przeszłości) prawa własności nieruchomości położonej na Ukrainie jurysdykcję krajową posiadają sądy ukraińskie. Umowa nie zawiera równocześnie normy prawnej, która w sprawach dotyczących nieruchomości przyznawałaby jurysdykcję przemienną sądom polskim. Na tej podstawie uznać należy, że w przedmiotowej sprawie – przy założeniu położenia nieruchomości na Ukrainie – sądom polskim nie przysługuje jurysdykcja krajowa. Bez znaczenia dla omawianej kwestii jest przy tym fakt, że w chwili w której miało istnieć będące przedmiotem ustalenia prawo własności, przedmiotowa nieruchomość była położona w Polsce. Jeżeli bowiem nic nie wynika z normy jurysdykcyjnej, to okoliczności istotne dla oceny jurysdykcji krajowej ustala się według stanu z chwili wszczęcia postępowania (art. 1097 k.p.c.).

Analogicznie rozstrzygają kwestię jurysdykcji krajowej, odnośnie do stosunków prawnych dotyczących nieruchomości, umowy zawarte między Rzeczypospolitą Polską a Republiką Litewską i Białoruską. Umowa z Republiką Litewską z dnia 26 stycznia 1993 r. o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych (Dz.U. z 1994 r., Nr 35, poz. 130 ze zm.), jak i z Białorusią z dnia 26 października 1994 r. (Dz.U. z 1995 r., Nr 128, poz. 619) zawierają jednobrzmiące artykuły 36, które stanowią, że do stosunków tych właściwe są prawo i organy wymiaru sprawiedliwości tej umawiającej strony, na której terytorium nieruchomość jest położona. Umowa nie przyznaje sądom polskim, w sprawach dotyczących nieruchomości jurysdykcji przemieszanej. Dla oceny omawianej kwestii nie będą natomiast miarodajne przepisy Rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych. Zgodnie z art. 66 ust. 1 Rozporządzenie stosuje się tylko do takich powództw, które zostały wytoczone po jego wejściu w życie. Rozporządzenie weszło w życie w dniu

1 marca 2002 r., jednak jest to data właściwa tylko dla stosunków między „starymi” państwami członkowskimi. W stosunku do Polski, która przystąpiła do UE w dniu 1 maja 2004 r., przy braku w traktacie akcesyjnym przepisów intertemporalnych, uznać trzeba, że reguła określona w art. 66 ust. 1 Rozporządzenia ulega modyfikacji, przez przyjęcie, że rozporządzenie stosuje się do powództw wytoczonych po tej dacie. Jednakże zgodnie z art. 22 pkt 1 tego rozporządzenia w sprawach, w których przedmiotem są prawa rzeczowe na nieruchomościach, wyłączną jurysdykcję mają sądy państwa członkowskiego, w którym nieruchomość jest położona.

Z żadnej z umów międzynarodowych, których zastosowanie w niniejszej sprawie można rozważać, nie wynika jurysdykcja sądów polskich.

W myśl postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2005 r., III CZP 72/04 (Prokuratura i Prawo 2005, nr 11, s. 39) w sprawie o ustalenie istniejącego w przeszłości stosunku własności nieruchomości pozostawionej poza obecnymi granicami państwa polskiego w związku z wojną rozpoczętą w 1939 r. położonej obecnie na terenie Litwy lub Białorusi sądom polskim nie przysługuje jurysdykcja krajowa. Jednobrzmiąca treść art. 32 powołanej umowy z Ukrainą uzasadnia odniesienie – podzielonego przez skład orzekający poglądu – do rozpoznawanej sprawy. W myśl art. 202 zd. drugie k.p.c. jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, okoliczności, które uzasadniają odrzucenie pozwu, sąd bierze pod rozważenie z urzędu w każdym stanie sprawy. Brak jurysdykcji krajowej stanowi przyczynę nieważności, którą sąd bierze pod rozważenie z urzędu w każdym stanie sprawy. W razie stwierdzenia braku jurysdykcji krajowej sąd odrzuca pozew (art. 1099 k.p.c.). Jeżeli zatem pozew uległ odrzuceniu, to w postępowaniu kasacyjnym Sąd Najwyższy uchyla wydane w sprawie wyroki i odrzuca pozew (art. 398¹⁹ k.p.c.). Dlatego na podstawie powołanych przepisów oraz art. 102 k.p.c. w odniesieniu do kosztów sądowych należało orzec jak sentencji postanowienia.

